

УДК:
323.174(497.11)

Оригинални
научни рад

ПОЛИТИЧКА РЕВИЈА
POLITICAL REVIEW
Година (XXI) VIII, vol=21
Бр. 3 / 2009.
стр. 67-86.

Сања Шуљагић,
Институт за политичке студије, Београд*

РАЗМАТРАЊЕ ПРОБЛЕМА ОДРЖИВОГ И РАВНОМЕРНОГ РЕГИОНАЛНОГ РАЗВОЈА**

Сажетак

У овом тексту аутор разматра проблем модернизације и демократизације у организацији локалне самоуправе у Србији и окружењу на почетку XXI. века. Аутор наглашава да је при нуђењу смерница и могућих решења за бољу организацију и модернизацију институција задужених за одрживи и равномерни регионални развој у Србији потребно узети у обзир стања и проблеме демографске, социјалне, економске, маркетиншке, геоклиматске и еколошке природе.

Кључне речи: локална самоуправа, демократизација, модернизација, демографија, маркетинг, екологија, заштита против природних непогода

У разматрању улоге локалних самоуправа у процесу одрживости и равномерности регионалног развоја у Србији, као и карактеристика развоја локалне самоуправе у Србији кроз историју, уочљиво је да су за раније моделе локалне самоуправе по временским епохама биле карактеристичне велике међусобне супротности по питању политичке организације и демократизације и њихове независности у односу на централну државну власт.¹⁾ Постоје дугорочни разлози за то у смислу успоравања модернизацијског развоја

* Истраживач-сарадник ИПС, Београд

** Рад је настао у оквиру научног пројекта “Друштвене и политичке претпоставке изградње демократских институција у Србији (149057 Д), који се реализује у оквиру Института за политичке студије у Београду, а финансира Министарство за науку и технолошког развоја Републике Србије.

1) Петар Магић, „Развој локалне самоуправе у Републици Србији“, *Политичка ревија*, бр. 3/2006, Институт за политичке студије, Београд, 2006, стр. 393-410.

на топографском и културном „раскршћу“ цивилизација, имајући у виду да је подручје Балканског полуострва, због многобројних ратова, империјалних завојевања карактерисало политичко, културно и географско расејање народа.²⁾

Ипак, већ крајем XVIII и почетком XIX века у Србији је релативно развијен и солидно организован систем локалне самоуправе, коју су у територијалним јединицама чиниле нахије, кнежине, општине и села, са старешинама (кнезови, кметови, итд.) и уређене установе традиционалног управљања колективним пословима (задруга, моба, позајмица, и слично), што се касније успешно одразило у политичком, војном и друштвеном животу државе.³⁾

Прелазак XX века у XXI век, период када је на снагу ступио Закон о локалној самоуправи из 2002. године,⁴⁾ донео је нове дилеме и проблеме у организацији и спровођењу модернизације и демократизације локалне самоуправе у Србији. На почетку XXI века Србија се суочава, осим са проналажењем формуле уједначавања демократизације локалне и јавне власти, односно непосредне демократизације, коју поједини социолози и политиколози истичу као могућу смерницу за одрживост развоја локалних заједница,⁵⁾ такође и са специфичним проблемима различите политичке, еко-

2) Живојин Ђурић, *Модернизација и друштвене промене – огледи из савремене социологије*, Институт за политичке студије, Београд, 2004.

3) Петар Матић, „Развој локалне самоуправе у Републици Србији“, стр. 395: Аутономија и значај локалне самоуправе били су наглашенији у првим фазама развоја старе српске државе, те су тако постојали различити територијални облици народне самоуправе и децентрализације (области, жупе, крајишта, села, градови са додељеним аутономним правима, као и ћелијски облици колективног живота народа са својим устаљеним правима и обичајима демократске управе (катуни, сабори, задруге) и узајамности. Како су политичка и војна самоуправа, односно моћ државе јачали, тако су те самоуправне форме постепено подвргаване ауторитету централне власти, која је главне управне и судске функције поверавала државним чиновницима и властелинствима, односно овлашћеним носиоцима хијерархијске, феудалне власти.

4) Нови Закон о локалној самоуправи у Републици Србији, објављен 25. фебруара 2002. године у *Службеном гласнику Републике Србије*, бр. 9/2002, транзициони пропис који је настао у склопу напора да се прави прописи Србије хармонизују са Европским правом, ослања се у погледу одредница за реформисање правног система на Европску повељу о локалној самоуправи која је усвојена у Савету Европе 15.10.1985. године, и тиме представља један корак више према чланству Србије у Савету Европе. Јединица локалне самоуправе има својство правног лица (чл. 10 и 11), што значи да је самостални субјект права и обавеза. Будући да је Београд главни град државе, у својству јединице локалне самоуправе Београд има посебан закон (чл. 24).

5) Драган Марковић, „Локална самоуправа у европским интеграцијама“, *Политичка ревија*, бр. 1/2009, Институт за политичке студије, Београд, 2009, стр. 160-161: За развој локалне привреде и њено укључивање у међународну поделу и размену рада, од изузетне је важности да се нарочито путем изворног задругарства развија непосредна и еквивалентна размена и расподела према економској вредности и релативном доприносу новоствореној вредности. Укључивање у међународну сарадњу и размену требало

номске и културне природе. Међу савременим социолозима Владимир Цветковић се у свом разматрању повезаности друштвеног система и развоја пољопривреде и економије у једној држави осврнуо на радове антропогеографа, економиста и социолога из друге половине XIX. века и прве половине XX. века Фредерика Ле Плеја, Фридриха Рацела, Јована Цвијића или Мирка Косића. Сажимајући њихове ставове са тренутком развоја „полумодерног“ друштва у свом окружењу, он је констатовао да је у Србији на делу незавршени процес модернизације, „еклектичка смеша традиционално-патријархалног, псеудотрадиционалног и екстремних варијанти модерног, и да је проблем тај што се до вођства или елите најчешће долази квазидемократским путем, што доводи до неравномерног развоја и неуравнотежености и успоравања модернизацијског развоја.“⁶⁾

Свакако најуочљивији и најважнији међу проблемима политичке, економске и културне природе у Србији је демографски проблем и социјална димензија, за које је још крајем XIX века немачки економиста и социолог Макс Вебер изразио став да су најважнији фактори у економској политици једне државе.⁷⁾ Овакву тврдњу потврђује чињеница да се у Србији на почетку XXI века, као најзначајније карактеристике и одреднице у актуелном и будућем планирању развоја локалних самоуправа, уочавају проблеми (односно последице) одумирања становништва, имиграције људи из руралних и мањих градских средина у свега неколико урбаних центара у Србији, као и емиграције најобразованијег дела становништва у иностранство.⁸⁾ Уз тај проблем неравномерног развоја, у Србији је

би да се одвија првенствено путем непосредне сарадње са страним задружним организацијама, али на равноправној основи и са другим привредним субјектима.“

- 6) Владимир Цветковић, *Социологија - Модерна рефлексија историјског збивања*, Институт за политичке студије, Београд, 1994.
- 7) Richard Swedberg (Ur.), *Essays in economic sociology By Max Weber*, Princeton University Press, USA, 1999.
- 8) Д. Стевановић, „Ван Србије 5.000 доктора наука“, *Politika*, 18. август, 2008.: „Дијаспора је постала важан фактор у економском развоју Индије, Кине или Пољске, која је одавно престала да дели народ на матицу и дијаспору. И даље заостајемо за земљама као што су Грчка, Израел, Ирска или Јерменија“, каже др Јован Филиповић, професор Факултета организационих наука и извршни директор организације ГЕПС („Група експерата за просперитет Србије“ која је настала на иницијативу повратника из иностранства). Када је професор Филиповић једно време био државни секретар у Министарству за дијаспору, покренуо је пројекте обједињавања потенцијала матице и дијаспоре, оснивања центара за дијаспору при регионалним коморама и коришћења савремених инфо/телекомуникационих технологија за комуникацију са дијаспором. Међу великим бројем високообразованих људи који раде у технолошки напреднијим системима у свету има више од пет хиљада доктора наука, од којих многи раде у врхунским науч-

на тржишту рада, према подацима Националне службе за запошљавање о незапосленим лицима у марту и априлу 2009. године, званично регистровано више од седам стотина хиљада незапослених грађана, од тога на подручју Београда у априлу ове године 99,662 незапослена лица, што позива на потребу одговарајућег решавања постојећег проблема незапослености и планирања стратегије производње и привређивања. На велике разлике и неравномерност у развоју локалних самоуправа у урбаним и руралним срединама указују резултати најновијег истраживања демографа доктора Владимира Никитовића из Центра за демографска истраживања Института друштвених наука. Према резултатима тог истраживања, упоредо са смањивањем становника у пограничним регионима државе, поготово у источној, југоисточној Србији и у Банату, удео становништва Београда, Ниша и Новог Сада у укупној популацији државе растао је више од 50 посто од почетка деведесетих година прошлог века, и дупло већом брзином од 2002. године наовамо.⁹⁾ Нова истраживања указују такође на чињеницу да око 200,000 деце у Србији живи на граници сиромаштва и неухрањености, са малим изгледима да ће се њихов статус у економском, културном и здравственом погледу поправити.¹⁰⁾ Када се узму у обзир ове алармантне чињенице, на први поглед зачуђује податак да је ове године на локалним изборима у неким општинама, приликом којих грађани имају избор да непосредно утичу гласањем на промену прилика у свом окружењу, забележен мањи одазив бирача него у случају председничких избора. То упућује на закључак да је, уз остале проблеме везане за локалне заједнице, простор који се даје значају и активности локалних заједница у средствима јавног информисања у држави релативно мали, или пак неодговарајуће представљен и приближен грађанима. Проблем се не крије само у томе, већ и у

ним институцијама, на развоју нових технологија – укључујући генетски инжењеринг, истраживања нових материјала и компјутерских технологија, нове изворе енергије, заштиту природе, најновија медицинска достигнућа итд. Савремени партнерски однос између матице и дијаспоре није могуће остварити без дефинисања правног статуса припадника дијаспоре у матици, њихових грађанских и других права. Она тежи да се самоорганизује, што не ослобађа одговорности државу и надлежно министарство које би требало да пружи подршку дијаспори како би препознала своје везе са матицом.“

- 9) Н. Ковачевић, „Београд, Нови Сад и Ниш – оазе у демографској пустињи“, *Политика*, 12. мај, 2009.
- 10) Нада Ерац, “У Србији 150.000 неухрањене деце“, *Blic*, 12.12.2007.: У Србији живи око 150.000 неухрањене деце, а једна трећина деце предшколског узраста је анемична, резултати су истраживања који су јуче представљени на округлом столу у Скупштини Србије. Чак 200.000 деце живи на ивици сиромаштва, а 15 одсто њих свакодневно користи цигарете. Најугроженија су ромска деца, затим деца избеглица, деца са сеоског подручја и деца незапослених родитеља.

чињеници да грађани у великом броју случајева не познају правне одредбе које им омогућавају ангажман у деловању локалне самоуправе у свом непосредном окружењу, често из разлога што су незаинтересовани за рад тих институција, или због тога што постоје проблеми у комуникацијском нивоу, стилу изражавања и самом приступу носиоца и преносиоца активности локалних самоуправа у тумачењу правних одредби помоћу којих грађани могу да остварују своја права и обавезе на нивоу локалних јединица. Према Члану 71. Закона о локалној самоуправи (*Службени гласник*) органи и службе јединице локалне самоуправе дужни су да обавештавају јавност о свом раду преко средстава јавног информисања и на други прикладан начин, те да грађанима у остваривању њихових права и обавеза дају потребне податке, објашњења и обавештења, те да им омогуће подношење притужби на свој рад и неправилан однос запослених. Међутим, правне одредбе помоћу којих грађани могу да остварују своја права и обавезе на нивоу локалних јединица, односно закони и други прописи, јавна овлашћења и управне радње, често су предочене грађанима неразумљивим лингвистичким и стилским изражавањем и тумачењем рада локалних самоуправа, што их обесхрабрује, подсећа на време седница и заседања бирократа из бивших политичких система и не привлачи их да непосредно учествују у активностима својих јединица локалне самоуправе. Сходно томе дешава се да многи становници у руралним и у урбаним подручјима и не знају каква су њихова права по питању непосредног учешћа у раду локалних самоуправа,¹¹⁾ или осећају апатију или чак анимозитет према политичком и бирократском

11) Према *Закону о локалној самоуправи*, облици непосредног учешћа грађана у остваривању локалне самоуправе су колективна грађанска иницијатива, збор грађана и референдум... „Законом и статутом утврђују се случајеви и начин на који се расписује референдум (Чл. 68 и 69). Јединица локалне самоуправе ради остваривања својих права и дужности и за задовољавање потреба локалног становништва може оснивати предузеће, установе и друге организације које врше јавну службу, у складу са законом и статутом, а може поверити обављање појединих од тих послова и уговором, правном или физичком лицу на основу јавног конкурса, уколико је то економичније и уколико пружа гаранције за бољи квалитет услуга (конкуренцију) – Чл. 6. Ради задовољавања општих, заједничких и свакодневних потреба становништва на одређеном ужем подручју, јединица локалне самоуправе може да образује месну заједницу или други облик месне самоуправе, у складу са законом и статутом – Чл. 7 (на пример, јединице за координацију послова и интереса скупштине станара и контролу утрошка средстава од закупине и других заједничких средстава, на одређеним локацијама, објектима и др.)“ Ове одреднице се у текућем тренутку борбе за заштиту околине од природних непогода могу односити на област напредне технолозијације у области равномерне мелиорације и прочишћавања постојећих извора воде потребних за ту сврху, а уз то локалне самоуправе морају да омогуће давање непосредних савета и помоћ локалном становништву у вези са тим.

устројству и окружењу које је задужено да им уреди и олакша живот, те се тако догађа да су у појединим градским и сеоским срединама активности локалних заједница занемарене, односно однос на релацији локална заједница – грађани не функционише добро. Превладавајуће осећање апатије и бесперспективности грађана, неравномеран развој, одумирање становништва или занемаривање привредних и културних потреба становништва у пограничним регионима проблеми су који се морају узети у обзир при анализирању и планирању развоја локалне управе и самоуправе, односно у пружању релевантне стручне помоћи властима на централном и локалном нивоу, као и у напорима да се побољша квалитет услуга локалном становништву на почетку XXI века у Србији. Сигурно је да би се труд службеника и финансијска и материјална средства које јавна управа улаже у обуку у вези са покретањем сопственог бизниса или проналажења посла, или у бесплатну обуку на рачунарима и бесплатне школе страног језика у локалним заједницама, много више исплатили када би начин оглашавања информација о њима био пренесен грађанима на непосреднији и приступачнији начин него до сада, односно када би они били унапред, непосредно и на разумљивији начин обавештени и позвани на учешће у таквим активностима локалних заједница. За то је потребан и разумљивији маркетиншки приступ и концепт у комуникацији са грађанима, познавање потреба самих грађана, и превазилажење постојећих комуникацијских и друштвених баријера које онемогућавају ефективност рада локалних заједница на многим нивоима на свом подручју деловања.

За разлику од оваквог стања у Србији, у високо развијеним земљама грађани су задовољни квалитетом услуга које добијају од својих општина, што правник Здравко Злокапа објашњава чињеницом да они у највећем броју случајева добијају оно што очекују, а понекад су општинске услуге брже и боље од прописаног стандарда. Захваљујући развијеном систему планирања и обилним финансијским и кадровским ресурсима којима располажу, локалне заједнице чак могу да се такмиче у томе која ће пружати више погодности грађанима и локалној привреди општине, тако што привлаче одређене категорије људи и развијају специфичан утисак у јавности, неке су познате као сигурне и мирне средине те отуд привлачне породицама с малом децом, друге развијају забавне садржаје и привлаче бонвиване и богате људе, већина општина је, свакако,

посвећена само индустријском развоју и разним олакшицама и погодностима привлаче инвеститоре. У сваком случају, каква год да је стратегија развоја оштине, локална управа настоји да се понаша дословно као „сервис“, што за последицу има стицање поверења код грађана и чак постојање тзв. локалпатриотизма. У транзиционим земљама још увек нема систематског и трајног праћења задовољства корисника услугама које добијају од својих општина, што је још један знак колико је даваоцима услуга, била то предузећа или општине, стало до мишљења грађана.¹²⁾

Садашње генерације које одлучују о планирању стратегија развоја на државном, регионалном и локалном плану морају да дају одговарајући допринос проналажењу стратегије развоја економије и друштва која омогућава континуитет и одрживост развоја, и могућност будућим генерацијама да одржавају и унапређују квалитет живота у срединама којима припадају. У Србији је једна од честих примедби да нема довољно конкретних извозно оријентисаних производних програма у свим регијама. Ту је и потреба за образовањем становништва о заштити њихових основних људских и економских права, али и заштита физичких лица и природних и привредних добара од све учесталијих природних непогода. Уз такве евидентне проблеме, постоји и проблем провере образовности и стручности кадра који је задужен за оспособљавање локалних самоуправа за улазак у светске савремене модернизацијске и интеграцијске токове. У процесу стварања стратегије одрживог развоја по локалним заједницама подједнако су битни критеријуми приступ раду и стручност, однос стручног кадра према локалном становништву, као и, што је од изнимне важности, сврсисходна повезаност система образовања и рада локалних заједница. Поготово је развој пољопривреде важан у одређивању стратегије економског развоја и заштите од све актуелнијих и проблематичнијих природних непогода. У случају проблема развоја сеоских локалних за-

12) Здравко Злокапа, „Модели организације локалне самоуправе – Словенија, Хрватска, Босна и Херцеговина, Македонија и Србија“, Палго центар, Београд, 2008, стр. 238-239: Тако, на пример, у Босни и Херцеговини, према налазима агенције *Prism Research*, чак 82% испитаника верује да одлуке локалних власти никада или скоро никада не одражавају њихове приоритете, 80% сматра да локалне власти не консултују грађане у дефинисању приоритета развоја, а само 1,2% испитаника сматра да локалне одлуке имају за циљ да побољшају живот сиромашних. Здравко Злокапа напомиње да истраживања на која се позивају аутори прилога говоре да ставови грађана ни у другим земљама у окружењу и нису много другачија, с разумљивим изузетком Словеније. Грађани с таквим ставовима имају минимално поверење у локалну управу и јавну власт уопште, па ће свака реформа ових области наићи на зид неверице и спотицати се на раније изневерена очекивања.

једница, поставља се и решавање питања непосредне демократије у њима. Социолози, политиколози и правници Драган Марковић, Петар Магић и Владан Станковић истичу да је потребно институционално јачање јединица локалне самоуправе које би у надолазећем времену биле стуб равномерног привредног развоја и модернизације привреде у земљи.

У тексту преамбуле Европске повеље о локалној самоуправи Савета Европе донешене у Страсбуру 1985. године, афирмише се став да је право грађана да обављају јавне послове, а које се најнепосредније може остварити на локалном нивоу, једно од основних демократских начела које припада државама чланицама Савета Европе. Тиме се правно потврђује неодвојивост модернизације и демократизације, односно став да би модернизација без демократизације значила отуђење власти од друштва, а демократизација без модернизације не би гарантовала дугорочни и стабилан развој демократских институција.¹³⁾

Драган Марковић истиче чињеницу да је локална самоуправа потпала под доминацију државне управе, те да се индивидуалност и друштвеност становништва отуђују у корист јачања индивидуалности и друштвености владајућих политичких елита. Марковић као решење за слободни развој људске индивидуе и људске заједнице не види ни у једностраначкој, ни у вишестраначкој владавини, већ у демократском заједништву које би олакшало и унапредило живот и рад људима и придонело успешнијем провођењу транзиције и модернизације у процесу изградње институција локалне и државне власти.¹⁴⁾ На то упућују и одреднице из европских правних докумената који се односе на учешће грађана у стварању здравих и квалитетних средина за живот и рад.¹⁵⁾ С друге стране, Владан

13) Петар Магић, „Модернизација система локалне управе у Србији - примена европских стандарда“, *Политичка ревија*, бр. 1-2 / 2006, Институт за политичке студије, Београд, 2006, стр. 78.

14) Драган Марковић, „Проблеми и перспективе развоја сеоске самоуправе“, *Политичка ревија* бр. 3/2006, стр. 518-519.

15) Healthy Cities and urban governance, http://www.euro.who.int/healthy-cities/introducing/20050202_4: „Асоцијација здравих градова Европе“, чији је Београд члан од октобра 2007. године, прокламовала је следеће одреднице квалитета здравог града:

- Чиста, незагађена и безбедна физичка и градска средина (укључујући ту и побољшање квалитета становања),
- Стабилни и дугорочно одрживи екосистем,
- Снажна заједница заснована на међусобној подршци и заједничким интересима,
- Висок степен партиципације и контроле јавности када се ради о одлукама које утичу на живот, здравље и добробит грађана,
- Обезбеђивање основних потреба (храна, вода, становање, приход, безбедност, посао) за све грађане,
- Приступ широком спектру ресурса и ак-

Станковић наводи агробизнис као начин пуне оптимизације пољопривредне производње фармерског типа, и у том смислу позива на активирање менаџмент служби у циљу остваривања пласмана на инострана тржишта, што је само први у ланцу услуга који производе са села треба да доведу до трпеза потрошача. Међутим, како он истиче, у будућем планирању регионалног одрживог развоја, ефикасне службе локалне самоуправе би морале да реше проблеме пољопривредне производње као што су застарела механизација, мањкање повољних кредита, недостатак система за наводњавање и непостојање ефикасних и прилагодљивих откупних станица.¹⁶⁾ Због тога је улога локалних јединица у државама богатим природним ресурсима као што је Србија изузетно важна, између осталих својих активности, и у процесу удруживања, организације и поспешивања пољопривреде и осталих пропратних грана у руралним крајевима. Текућа дилема међу појединим стручњацима о томе у којем правцу треба да се прави стратегија одрживог развоја, да ли у правцу развоја аграра или у правцу развоја нових информацио-них технологија, може да се реши принципом комплементарности у правцу уједначеног развоја оба ова подједнако важна сектора по одрживи развој државе. Као добар пример за то може да послужи повезивање развоја аграра са подстицањем градње нових технолошких система, као што су соларни системи, што се већ увелико ради у државама Западне, Северне и Јужне Европе, односно сарадња државних, регионалних и локалних јавних управа са стручним институцијама и фирмама које се баве пројектовањем и уградњом алтернативног система соларне енергије у јавним установама и домаћинствима.¹⁷⁾ Иако је аграрна индустрија једна од најстаријих и најважнијих индустрија у свету, на њу данас утичу, без обзира о којим се друштвеним системима ради у државама, проблеми финансирања или климатских промена у свету. Али, сходно својој улози

тивности, који омогућавају разне врсте сусретања, интеракција и комуникација, • Разноврсна, витална и иновативна привреда, • Спремност за повезивање са традицијом, са културним наслеђем становништва, као и других група и појединаца, • Институционални аранжмани погодни за обезбеђивање и унапређивање свих претходних својстава здравог града, • Оптимални ниво расположивих елемената јавног здравља, доступност здравствене заштите и добро здравствено стање (висок ниво позитивног здравља и низак ниво болести), • Стално унапређивање квалитета живота

16) Владан Станковић, „Локална самоуправа и равномеран привредни развој Србије“, *Политичка ревија*, бр. 3/2006, стр. 485.

17) Градска влада Севиље, главног града Андалузије у Шпанији, одредила је 2003. године да свака нова или реновирана зграда мора да има уграђен соларни панел у сврху штедње енергије и очувања амбијента.

и значају у друштву, пољопривредник би требало да буде вреднован и помогнут у развоју агара на нивоу државе.

УЛОГА ЛОКАЛНИХ ВЛАСТИ У ОДРЕЂИВАЊУ МОДЕЛА ВЛАСТИ

Специфичне модернизацијске промене данашњег времена изнеле су на видело дилеме да ли у процесу прављења стратегије о развоју у некој држави треба да се примени модел децентрализације, регионализације, демократизације и слично. У Словенији је држава прихватила политику полицентричног развоја земље интензивно развијајући све облике инфраструктуре који омогућавају људима да уживају погодности урбаног живота у најзабаченијим деловима земље, док је у Хрватској очигледна оријентација на регионални развој.¹⁸⁾ У Хрватској су поједини послови државне управе децентрализовани и пренети на локалне и подручне (регионалне) самоуправе,¹⁹⁾ а делокруг локалне самоуправе одређен на начин врло близак тзв. генералној клаузули, а не регионалној. Тако се у тим локалним јединицама финансирање одређује према критеријумима који се углавном тичу хомогености, привредних капацитета локалне заједнице и гравитирања одређеним институцијама које су од виталне важности за њено функционисање. Деловање локалне заједнице зависи од финансијских средстава које она сти-

18) Здравко Злокапа, *Модели организације локалне самоуправе – Словенија, Хрватска, Босна и Херцеговина, Македонија и Србија*, стр. 238, такође стр. 232: Дobar савремени узор контролабилности територијалног аспекта локалне самоуправе пружа, на пример, Данска која је прошле године завршила своје трагање за оптималном величином општинске територије. Ради се о скоро парадигматичном примеру социјалног инжињеринга на дјелу... У Данској се пошло од надлежности за које се сматрало да треба да покривају одређену територију, односно пошло се од социјалних функција за које се тражио оптималан територијални оквир. Другим речима, трагало се за таквом величином територијалних јединица у којој би се најбоље, најекономичније и најоптималније могле извршавати одређене социјалне и политичке надлежности. Будући да су постојеће општине биле просторно, економски, демографски и управно премалене, приступило се њиховом прилагођавању. Иако је административна подјела земље у надлежности централних државних органа, који су нову општинску мапу могли да нацртају брзо и напречац, ипак је подјела територије рађена постепено и релативно полагаано, уз поштивање свих детаља демократске процедуре, како се у територијалној прекомпозицији земље нико не би нашао повријеђен или оштећен.

19) Теодор Антић, <http://www.ijf.hr/FDI/antic.pdf> : У Хрватској је након почетне централизације локалне самоуправе од 1992. године реформа самоуправе усмерена на отварање, диференцијацију и јачање оперативне независности управе, деконцентрацију (функционално или територијално раздвајање власти на више различитих субјеката или места) властите децентрализације у политичком и управном систему, те на јачање локалне и регионалне самоуправе која би постепено постала деломична замена за деловање средишње државне власти, те протутежа средишњој државној власти.

че из изворних прихода, али и из државног буџета, с обзиром да, поред изворних послова од непосредног интереса за њене чланове, она извршава и послове поверене законом.²⁰⁾ Међутим, процес децентрализације локалних јединица отворио је многе дилеме, како објективне, тако и субјективне природе, везане за проблем образовања службеника који нису оспособљени за посебна истраживачка и управљачка знања и способности у вођењу процеса.²¹⁾ С друге стране, у Србији, према недавно завршеној јавној расправи о Закону о регионалном развоју Србије, као једна од мера усмерених ка побољшању развоја, предвиђа се увођење седам економских региона одређених према европским NUTS или NUTS 2 стандардима. Без обзира на какав начин ће се спровести регионализација у Србији, у смислу санирања до сада утврђених проблема везаних за разлике у развоју по појединим регионима, мора се радити на

20) Теодор Антић, <http://www.ijf.hr/FDI/antic.pdf>. Локална самоуправа уређена је четирима законима: о локалној самоуправи и управи, подручјима жупанија (покрајина), градова и општина у Републици Хрватској, финансирању јединица локалне самоуправе и управе, те одређивању послова из самоуправног делокруга јединица локалне самоуправе и управе. Послови локалне самоуправе обухватају подручја просторног планирања и уређења насеља, комуналних делатности, заштите околине, предшколског одгоја, културе, спорта и социјалне заштите. Задатак жупанија је усклађивање интереса и стајалишта општина и градова на њиховом подручју, те њихов равномерни развој. Истовремено, постојећи систем финансирања јединица локалне самоуправе није одговарајући, али то се може решити ако се државна управа у обављању послова из свог делокруга постепено трансформише у инструмент за решавање актуелних проблема у друштву, те постане управа јавног сектора уместо традиционалне државне управе. Стога се наметнула потреба започињања процеса преношења управних послова и премештања особља из државне управе у шире подсистеме, посебно на органе локалне самоуправе који су најближи грађанима.

21) Теодор Антић, <http://www.ijf.hr/FDI/antic.pdf> : Велики број локалних јединица једноставно нема довољно капацитета за обављање свих послова које би локална самоуправа требала обављати. При томе се не мисли само на финансијски капацитет, већ и на кадровски потенцијал. Постоји проблем недостатка општег документа или више докумената, као и чињеница да су у провођење децентрализације укључени сви, али за тај процес није задужен у целости ниједан субјект, тако да се активности у процесу децентрализације неретко „одрађују“ као технички задатак, а не као стратегијска активност. Уз то, прва фаза децентрализације је припремљена у врло кратком року који није омогућио потпуну анализу постојећег стања, тако да је за основну методу била изабрана метода покушаја и погрешке. Процес децентрализације је на видело изнео и проблем специјализације службеника који нису били обучени за такве нове нетипичне активности, него за рутинско обављање задатака, тако да су често морали да траже помоћ и савете од страних експерата, а у томе је често непознавање језика било велика препрека. Тако су они појединци који су имали посебна знања и вештине (од знања страних језика до способности вођења одређених процеса) били преоптерећени, уз редовне активности, и новим додатним пројектима, семинарима и сличним облицима организовања, а у читавом процесу је долазило до губитка времена и енергије... Почетни отпори процесу децентрализације су били, уз почетне недоумице и бојазни службеника везане за нови концепт рада, и конкретно везани за недостатак финансијског капацитета и кадровског потенцијала за обављање послова локалне самоуправе, те за преквалификацију, односно преоријентацију службеника у бројним локалним (посебно мањим) јединицама са рутинских послова на нове одговорне задатке.

ревитализацији живота и рада на селу, односно раније поменутих занемарених пограничних региона у држави. То може да се оствари успостављањем или оживљавањем разних грана привреде као што су ратарство и сточарство, пчеларство, шумарство или различите врсте туризма, већ према могућностима и потребама становништва тог региона.

Постоји и проблем провере образованости и стручности кадра који је задужен за оспособљавање локалних самоуправа за улазак у светске савремене модернизацијске и интеграцијске токове. У процесу стварања стратегије одрживог развоја по локалним заједницама подједнако су битни критеријуми приступ раду и стручност, однос стручног кадра према локалном становништву, као и, што је од изнимне важности, сврсисходна повезаност система образовања и рада локалних заједница.²²⁾ Уз проблем недостатка и недовољне стручности државних службеника у локалним заједницама, у случају становника руралних предела у Србији постоји проблем необразованости, односно проблем необавештености тих становника о уопште постојању материјалних, организационих, економских и техничких услова по којима се њихова права могу остваривати, те проблем немогућности остваривања контакта са стручним кадром који је задужен за њихов проблем. У многим случајевима постоји проблем и у приступу и односу тог кадра према становницима тих подручја, као и читавог утиска у јавности о становницима руралних подручја. Овај проблем је додатно отежан и чињеницом да ће, према резултатима истраживања демографа Никитовића, за пет до десет година сеоски предели бити демографски готово опустели и наликоваће на мрежу „домова пензионера“, чији су становници немоћни да производе и омогућавају живот будућим генерацијама. Сектор популационе политике у Министарству за социјални рад и политику покушава да ревитализује расељена насеља и рехабилитује рађање, односно значајан прилив становништва у репродуктивном периоду руралне локалне заједнице.²³⁾

22) Бранка Павловић, *Поруке времена прошлих – Историја и традиција филантропије у Србији у XIX и XX веку*, Балкански фонд за локалне иницијативе, Београд, Србија, 2007: Србија је 1896. године донела Закон о задужбинама, који је за то време био врло напредан („Трећи сектор у Србији – стање и перспективе“ у: *Непрофитни сектор у Србији и Црној Гори*)... Дародавац је тестаментом или Основним писмом изражавао шта је мотив формирања задужбине. Обично је мотив установљавања задужбине био бржи развој просвете, морално васпитање народа или просвећивање најширих слојева (Батаковић, Д. Т. (2004) „Просветом до слободе: обнова задужбина“).

23) С. Р. “Опустела Србија – ни села, ни сељака“, Политика, 29. јул, 2008: Према најновијем истраживању Географског института „Јован Цвијић“ САНУ, у Србији има 19 села

СПРЕГА ЛОКАЛНИХ САМОУПРАВА И МАРКЕТИНГА У ПРОМОВИСАЊУ ОДРЖИВОГ РАЗВОЈА

Кроз читав двадесети век на подручју Балканског полуострва рурални предели су били запостављени у плановима развоја државе. Развијене државе су сличан проблем решиле мењањем друштвене свести кроз помоћне механизме маркетинга, што је резултирало економским и културним процватом појединих њихових пограничних региона. У развијеним државама као што су Француска, Италија или Енглеска тренд запостављености села у друштву се развијао у супротном правцу од миграционих процеса на Балканском полуострву, за што добар пример представља маркетиншки концепт рекламирања региона Провансе у Француској у последње две деценије двадесетог века. Када је у Француској шездесетих година дошло до масовних миграција људи из села у градове и до одумирања мањих насеља у јужном делу Француске, на преласку из осамдесетих у деведесете године Французи су одлучили да посвете пажњу обнови опустелих подручја. Млади брачни парови су могли да по повољним ценама купе куће и имања, а држава је обезбедила изградњу путева и телекомуникационих веза. Даљни тренд приказивања живота у рустикалном амбијенту у сеоским пределима Француске, рекламирање провансалског дизајна и стила живљења у јужним француским селима били су додатни подстрек да познати уметници и припадници високо рангираног друштвеног слоја бирају то подручје за свој стални боравак, што је дало додатну маркетиншку вредност природним потенцијалима сеоских предела Француске. Сличан тренд и маркетиншки концепт о предностима живљења и стварања у дизајну, грађевинарству, козметичкој индустрији, туризму и угоститељству присутан је и у случају оживљавања малих градова и села у Истри (Хрватска) или у живописним градићима на северу Италије, као и у планинским скијалиштима и летовалиштима у Шведској, Француској, Швајцарској, Аустрији, Словачкој или Бугарској. Обично се у приказивању лепота тог краја посебна пажња придаје лепоти локалне традиционалне архитектуре и уопште дизајна који се традиционално примењује у том подручју, на бављење спортом и на специфичне културно-уметничке активности у тим подручјима, што сугерише

са мање од десет становника и 226 села која имају мање од четрдесет становника старијих од 60 година.

једно стабилно, предвидљиво и за живот угодно друштво. Овакви маркетиншки потези влада најразвијених држава су разумљиви, ако се зна да је од давнина развој пољопривреде у руралним подручјима као по правилу потпомагао развој осталих привредних грана и допринео целокупном развоју данашњих најразвијенијих држава света.²⁴⁾ Уз развој пољопривреде, у модерном свету је на цени и развој туризма, као и развој осталих привредних грана и делатности које тај процес у одређеном региону или локалној заједници подразумева.²⁵⁾ Још пре више хиљада година на подручју Мезопотамије, Египта, Кине или Јапана становништво је схватало да су успешна организација узгоја, распоређивања и складиштења хране и развој техника мелиорације, одржавања и обрађивања земљишта били пресудни фактори за развој тадашњих друштава. Како је приметно северноамерички биогеограф и еволуциониста Jared Diamond у свом разматрању узрока развоја светских цивилизација и друштава кроз историју, древни али и данашњи свет у подели на пољопривреднике и ловце-сакупљаче карактерисао је друштвени феномен трансформације некадашњих ловаца-сакупљача у економисте, занатлије или бирократе, али и у „неку врсту паразита“ које је хранио друштвени слој пољопривредника, тако да у данашњим развијеним друштвима у којима је сектор пољопривреде врло профитабилан, један пољопривредник чији друштвени слој чини највише 10 % популације у високоразвијеном свету, у просеку може да прехрањује и до 130 људи. С друге стране, развој пољопривреде допринео је развоју науке, разним технолошким открићима, унапређивао економију и политичку организацију друштва и просредно утицао на развој нових технологија, нових при-

24) Алфред Клајнберг, *Европска култура новог вијека* – Нацрт историје социјалног и културног развоја, Веселин Маслеша, Сарајево, 1959, стр. 224: У доба када је живео и радио Макс Вебер, у Немачкој је, на пример, између 1880. и 1910. године порастао принос пољопривредних намирница од 70 до 92 %, број стоке порастао је у истом периоду просечно за 98 %, пораст пољопривредног и сточног приноса остварен је упркос чињеници да се број пољопривредног становништва видно смањило у држави, а обрадива површина само је незнатно проширена. Државе као САД и Русија, које су у другој половини XIX. века улетеростручиле или учетверостручиле принос жита, Индија, Канада и Аргентина биле су главни извозници жита, државе САД, Аргентина и Аустралија извозници меса и сточних производа, као и поједине балтичке и балканске државе, док су вино и столно воће увелико извозиле Француска и Мађарска.

25) За то сликовит пример представља поменут маркетиншки концепт Провансе у Француској – у једну целину обједињени су добра саобраћајна и телекомуникациона инфраструктура, природне лепоте краја, гастрономски специјалитети, итд. Један од конкретних примера за то је познати туристички и предузетнички градић Grasse који је, уз погодност да је свега пар десетина километара удаљен од Кана и других познатих француских обалских градова, познати светски центар за узгој цвећа и разних врста биљака, те светски познати центар за парфумерију и ароматерапију.

вредних грана и индустрија.²⁶⁾ У складу с тим, пољопривредник би требало да задобије боље услове за живот и рад у друштву, а спрега локалних заједница, државне власти, маркетинга, привредних заједница и средстава за јавно информисање може да буде од велике помоћи у томе.

МЕЊАЊЕ ДРУШТВЕНЕ СВЕСТИ У ГРАДСКИМ И РУРАЛНИМ СРЕДИНАМА КАО ПРЕДУСЛОВ ОДРЖИВОГ РАЗВОЈА

Велике разлике у условима живота у урбаним и руралним срединама захтевају специфичан приступ и мере у решавању проблема локалних заједница. Локална самоуправа у самој својој дефиницији, а и по одредбама Закона о локалној самоуправи, подразумева поштовање људских права становника локалних јединица и одлике групности коју подразумева живот у заједници у поменутиим областима. У остваривању циљева и предлога у решавању проблема локалних заједница може да буде од помоћи сарадња више од седам стотина хиљада поменутих незапослених грађана који имају више од 45 или 50 година, односно одговарајућа прерасподела улога незапослених грађана у управљању људским ресурсима у сврху развоја локалних заједница. Након извршене приватизације и реструктурирања ранијег привредног система, у коме су садашњи незапослени грађани провели највећи део свог радног века у једној фирми, они нису били у могућности да стекну нова знања и вештине које су данас потребне на тржишту рада, нити да понуде нека друга своја знања и вештине друштву. Многи од њих су дошли у градске средине у потрази за бољим животом, остављајући живот на селу због ондашњих тешких услова, немогућности остваривања права на школовање и права на здравствене услуге, и због немогућности да пласирају своје производе на привредном тржишту. Вишедеценијски тренд миграција из села у град, и из мањих урбаних у веће урбане средине, неометано је настављан због поменутог проблема занемаривања потреба становника мањих и пограничних региона у Србији. У решавању садашњег проблема незапослености, као и проблема преквалификације незапослених и запослених лица на тржишту рада, може да буде од велике помоћи развој урбаних и руралних локалних самоуправа, између осталог, и на организационом и комуникацијском нивоу деловања управних

26) Jared Diamond, *Guns, Germs and Steel - The Fates of Humahn Societies*, W.W. Norton & Company, New York, London, 2005.

државних, општинских и месних органа. Нови послови, без обзира да ли се ради о забаченим крајевима са нетакнутим природним ресурсима, или о градским центрима, могли би да се односе на област основног и средњег школства, здравства, културе, социјалне заштите, заштите од природних непогода, на грађевинарство и архитектуру, односно екотектуру²⁷⁾, на област индустрије расвете и искориштавања алтернативних извора енергије, као и на нове начине њиховог спајања са архитектуром, грађевинарством и ин-формационим технологијама, затим на имплементацију традиционалне градитељске функционалности и естетике у нове стамбене објекте,²⁸⁾ био-екокозметику²⁹⁾, рециклажу³⁰⁾, узгој здраве хране,

27) *Кућа Стил*, "Екотектура", мај 2002. године: Израз „екотектура“ је у употреби у Канади од 1993. године, и у себи сажима концепт очувања природног окружења, коришћења алтернативне енергије, рециклаже и нових технологија дрвених конструкција (природна динамика, здрави материјали, биолошки принципи и хумана ергономија, у складу са поштовањем културе и планетарних ресурса као потреба свих живих бића, а не само људи).

28) Снежана Тошева, *Божидар Петровић: Кућа као отисак трајања*, Графопринт, Горњи Милановац, 2003: Према Јовану Цвијићу, знаменитом географу и антропологу који је, између осталог, проучавао и типове и типове кућа, у традиционалној архитектури на овим просторима постоје старовлашке брвнаре, моравске куће, мачванке, шумадинке, богатинке, ердељке, а према пореклу градитеља, биле су то осејанке, пирошанке и црногравке. О њиховој рестаурацији и оживљавању у новим архитектонским подухватима видети у радовима савременог архитекте Божидара Петровића. Такође о значају дрвета и шуме у архитектури, манирима, обичајима и веровањима у свеукупној култури и традицији у Србији видети у Драган Боснић, „Знаменита стабла у Србији“, *Политика*, 29. март, 2009.

29) Догађа се да неки предузетнички подухвати, које локалних становници шредузимају у сарадњи са локалним општинама у забаченим пределима Србије, у почетку изазивају неверицу или подсмех околине. Тако, на пример, у саставу природног резервата Засавица код Сремске Митровице од 1.800 хектара, (са ретким врстама речних медуза, алги, птица, риба и сисара у склопу узгајања аутохтоних врста животиња, о коме до пре петнаест година нису знали ни сви грађани Сремске Митровице, и из којег тв канал *National geographic* емитује специјалне емисије), постоји и фарма балканских магарца (*equus asinus asinus*). Читав комплекс се финансира средствима општине Сремска Митровица, али и продајом производа направљених од ретког и скупогеног магарећег млека на фарми - од сапуна и крема за лице ручно прављених по француском рецепту, ликера по белгијском рецепту и кобасица по рецептури из Италије.

30) Небојша Радишић, „На смеђу изгубе два милиона динара месечно“, *Blic*, 12. мај, 2009: Према тврдњама директора крагујевачког ЈКП „Чистоћа“, сваког месеца се кроз отпад баци и око два милиона динара чистог профита, јер не постоји систематско сакупљање и прерада секундарних сировина, иако од свега што грађани избаци из својих домова може да се искористи половина, и да се рециклажом поново употреби. Мерењем и анализом дневне количине и састава утврђено је да дневно само на деце пелене отпада око девет тона, лименке од сокова од осталих пића 500 килограма и готово 40 тона папира... Тим стручњака у том предузећу почео је да припрема пројекте за рециклажу отпада који ће, ако држава схвати њихов значај и издвоји новац, доносити огромне уштеде, зараде и нова радна места. С друге стране, у суседној Хрватској је број депонија драстично смањен због повећања броја погона који преузимају отпад и одмах га прерађују. Уз то, важно је истакнути као позитиван пример одлуку власти у Хрватској да грађани за сакупљање празних флаша добијају новчану надокнаду, што указује на развој свести о очувању природне средине, а уједно помаже и друштвено угроженим категоријама

унапређење телекомуникационе и саобраћајне инфраструктуре, на изградњу и усавршавање инфраструктуре, на преко потребну естетску корекцију садашњег изгледа стамбених фасада и путева, прочишћавање река, језера, потока, чишћење депонија смећа, пошумљавање, порибљавање и засађивање нових сорти здраве хране, затим на помагање културе предузетништва, отварање занатских радионица, и слично. У овом од помоћи могу да буду нека занемарена искуства из прошлости, као што су различите врсте задужбинарства и оснивања разних врста фондова, стипендија, легата или образовних установа, како од стране јавне власти тако и истакнутих појединаца. Различите врсте задужбинарства су у Србији од краја XIX и почетком XX. века доживеле процват, јер су о добру будућих генерација у том смислу мислили припадници свих друштвених слојева, без обзира да ли су били пољопривредници, научници или чланови краљевских породица.³¹⁾

становништва, и тиме је само ова једна одлука у себи успешно спојила социјалну и еколошку компоненту бриге за развој и очување друштва и животне средине.

- 31) Бранка Павловић, *Поруке времена прошлих – Историја и традиција филантропије у Србији у XIX и XX веку*, Балкански фонд за локалне иницијативе, Београд, 2007: „Прве форме филантропије у Србији везане су за традиционалне облике солидарности, посебно у сеоским заједницама. Једна од најпознатијих је моба, добровољни рад којим се помаже једном члану сеоске заједнице, најчешће у сакупљању летине или изградњи куће. Важна форма филантропије биле су задужбине. Религијске задужбине – цркве и манастири – јавиле су се почетком средњег века и њих су остављали владари. Прве приватне задужбине појавиле су се средином XIX века. Батаковић (2004) говори о задужбинарству као традицији у српском народу која, уз слављење породичног светитеља, има најдужи континуитет. Још почетком средњег века српски владари, властела и верски великодостојници, угледавши се делом на византијске обичаје, подизали су задужбине, манастирима поклањали велике поседе за њихово одржавање, оснивали болнице, новчано помагали преписивање и украшавање рукописа. У модерној Србији, кнежевини и краљевини, задужбинарска традиција добила је свеже подстицаје и савремену просветитељску мотивацију. Оснивачи фондова и задужбина, формираних најчешће при главним установама српске културе – Академији наука (Српска краљевска академија) и Универзитету (Великој школи) – били су људи из свих друштвених слојева Србије и других српских крајева – успешни велетрговци и индустријалци, министри, професори, официри, владике, политичари, али и скромни србијански земљорадници или војвођански паори. Заједничко им је било то што су финансијску потпору културним друштвима, школским заводима и научним установама сматрали својом родољубивом обавезом.“ Тако, према подацима које наводи Софронијевић (1995), на списку дародаваца Београдског универзитета до 1939. године налази се 76 особа и група, почев од краљевске породице до обичних грађана... Софронијевић (1995) истиче да добротинство у виду задужбинарства достиже код Срба свој процват у периоду развијеног грађанског друштва, крајем XIX и почетком XX века. Оснивање задужбина, према овој ауторки, представља улагање личног капитала за опште добро ради овековечавања сопственог имена, у нади да ће задужбина или фонд наставити недовршено културно предузетништво дародавца. „Обим и делатност рада задужбина и фондова зависили су најчешће од личне иницијативе добротвора, али је често намену средстава бирала установа којој је поверено управљање над завештаним средствима. Дародавци су завештавали отачеству своја имања, готов новац, као и различите колекције књига, слика или рукописа. Србија је 1896. године донела Закон о задужбинама, који је за то време био врло напредан.“...

У прошлости, у Србији су биле осниване нахије или мале кнежине које су у руралним подручјима, као што је био обичај и у другим државама на различитим крајевима света, имале регистре и пописе становништва у старим црквеним књигама и локалним јединицама власти, те распоређивале дужности локалних становника. Тако се у Србији временом издвојила институција сеоског задружништва, заснованог на практичним активностима проистеклим из утврђених манира и обичаја заједнице. Мотиви за подизање нивоа квалитета живота у припадајућим локалним заједницама, било да се радило о обичним локалним становницима, бирократима или научницима који познају струку и стање на терену у тим заједницама, било је размишљање о добру будућих генерације. О таквом визионарству и ентузијазму сведоче и задужбине познатих научника и предузетника Мише Анастасијевића, Михајла Пупина, Јована Живановића, Јована Цвијића или Илије Милосаљевића – Коларца у својим родним местима и шире. Све то је доприносило мењању друштвене свести у грађана, подстицало филантропију и културу предузетништва и покретало друштвени економски и културни развој градова, региона и читаве државе. У текућем тешком економском и културном периоду по државу могућа је обнова сличних тековина и институција, али свему томе је потребна и нека врста надградње у смислу пореских олакшица и других видова подстицања предузетништва, бољег образовања и развоја науке и уметности на одређеним подручјима.

Мењање друштвене свести је преко потребно и у случају све актуелније заштите од климатских промена. Стратегија аграра треба да се развија имајући у виду текући проблем глобалног загревања и све учесталији проблем суша, пожара и поплава. У близини урбаних подручја, као и у подручјима где је преостало сеоског становништва, развој аграрне индустрије додатно оптерећују врста и количине емисија загађујућих материја у ваздуху, тако да је потребно у стратегији за развој пољопривреде обратити пажњу на производњу и контролу индустријског ђубрива и на уградњу и контролу неопходних филтера за заштиту животне средине у постојећим и будућим фабричким постројењима, а што још увек није дефинисано правним документима, нити је локалном становништву предочена на одговарајући начин важност доношења и примене такве стратегије. Као што је најавио биогеограф Jared Diamond у својим књигама „Оружје, бактерије и челик“ и „Крах – зашто нека друштва успевају или пропадају“, у XXI веку најважнији проблеми

за опстанак држава и становништва биће проблеми наводњавања земљишта, пошумљавања, те превенција и заштита од загађивања планете и заштита од природних катастрофа као што су суше, пожари, поплаве, земљотреси и временске непогоде. Уз те проблеме, у Србији ће локалне самоуправе морати да реше додатне проблеме као што су лош квалитет воде због изливања канализационих и отпадних вода и загађивања смећем (многи локални заводи упозоравају да у локалним јединицама нема одговарајуће контроле депонија смећа и пречишћавања вода, иако је пречишћавање законска обавеза³²⁾), те лош квалитет цеста, недовршене и ишаране фасаде у појединим срединама и слични проблеми. У процесу успешног образовања становништва о мерама заштите њихових основних друштвених права, али и заштите физичких лица и природних и привредних добара од све учесталијих природних непогода локалне заједнице могу да имају велику улогу. У дефинисању мера заштите природне околине нужно је мењати устаљене животне навике и свест локалних становника, подстицати развој стручних пројеката и истраживања о унапређењу квалитета живота у одређеним регионима, али и ослонити се на интуитивност и иновативност локалног становништва и омогућити им да се реализују у оквиру мера заштите на нивоу локалних самоуправа.

У свему овоме наведеном важно је да локалне заједнице успешније него до сада обавештавају грађане о њиховим друштвеним правима и дужностима, и да тај однос буде комуникацијски успешан и усмерен на дугорочно одрживи развој заједнице. Најважнији предуслов за то је мењање друштвене свести у правцу подизања нивоа самопоштовања становника припадајуће локалне заједнице (како грађана тако и носилаца локалне власти) и поштовања других, те вредновања свог и туђег живота, рада, слобода, права и обавеза, за што је важна правилно конципирана стратегија свеукупног развоја заједнице, као и развоја институција и пројеката који проводе ту стратегију.

ЛИТЕРАТУРА

- Др Живојин Ђурић: *Модернизација и друштвене промене - огледи из савремене социологије*, Београд, 2004.

32) *Блиц*, "Колико су загађене реке у Србији – Нишава и Тимок", 20. април, 2009.: Због улива канализације у реку Нишава забрањено је купање, депоније смећа се налазе уз саму обалу река Нишава и Тимок, а због нерешеног проблема индустријских и канализационих отпадних вода је долазило и до помора риба.

- Бранка Павловић: “Поуке прошлих времена - историја и традиција филантропије у Србији у XIX и XX веку”, Београд 2007.
- Владан Станковић: “Локална самоуправа и равномеран развој Србије”, *Политичка ревија* бр. 3, 2006.
- Владимир Цветковић: Социологија: “Модерна рефлексивна историјског збивања”, Београд, 1994.
- Злокапа Здравко: Модели организације локалне самоуправе: Словенија, Хрватска, Босна и Херцеговина, Македонија и Србија, Београд, 2008.

Sanja Suljagic

RECONSIDERING PROBLEMS OF SUSTAINABLE AND EVEN REGIONAL DEVELOPMENT

Summary

In this text author analyzed modernization and democratization in organization of local municipalities in Serbia and surrounding at the beginning of 21st century. Author underlined that it is necessary to take into account demographic, social, economic, marketing, geo-climatic and ecological problems when offering pointers and possible solutions for sustainable and even regional development in Serbia.

Key Words: local municipality, democratization, modernization, even development, marketing, ecology, protection against natural disasters

Овај рад је примљен 15. маја 2009. године, а прихваћен за штампу на састанку Редакције 6. јула 2009. године.